

éveken keresztül a lehangosabb propagandistái voltak az ausztriai náci-mozgalomnak, szintén tagjai a nagynémet törvényhozó testületnek. Fentiek neve állandóan szerepelt a különböző véres merényletekkel kapcsolatban és legtöbbször a Dolfuss gyilkosság után szökött német földre. A csehszlovák nemzetiszocialista mozgalom vezetői közül heten kerültek be, köztük *Hans Krebs*, a „csehországi légió” vezetője. A cseh csoport tagjai közül hárman a Henlein-féle „Szudéták frontját” képviselik Németországban, míg négyen a cseh-német határmenti náci agitációt irányítják. Bejutott még a barna törvényhozó testületbe a dániai náciik főnöke, *Danielsen* is, ki a schleswigi horogkeresztesek mozgalmát irányítja és nagy befolyást gyakorolt a főleg dél-Jütlandban erős „L. S.” paraszt tevékenységre is, *Knuth* gróffal együtt. Nyilvánvalóan a lengyel barátkozás okából mellőzték a lengyelországi németesség képviselőinek beültetését a gyűlésbe. Lengyelországgal kapcsolatban elcsitult a zaj a barna berkekben, a danzigi kérdés és a korridor problémája körül felmerült konfliktusban Németország deferálni kényszerült és a lengyel álláspont győzött. A horogkereszt Danzig polgárainak érdekeit fölládozta a keleti védelmi politika oltárán.

A barna politika harmadik etapjának feladata, melyet a „szabadság és becsület” birodalmi gyűlése van hivatva megvalósítani, úgy látszik nem terjed túl Ausztrián, Csehszlovákián és Dánián. A német rajnai akció ugylátszik bevezetője a Harmadik Birodalom dél-kelet felé irányuló terjeszkedésének, amit most azzal, hogy a birodalmon kívül szított horogkeresztes mozgalom pionírjait német képviselőkké tették, — politikailag is alátámasztanak. A „szabadság és becsület birodalmi gyűlése” sötét árnyékot vet Németország szomszédaira. *Lázár Vilmos*

A TUDOR VLADIMIRESCU-féle parasztfelkelés 115. évfordulójára hívja fel a figyelmet a Bucuresti-i *Era Noua* márciusi számában *Alexandru Savu*, és igen érdekes adatokkal világítja meg a felkelés osztályjellegét a közkeletű felfogással szemben, amely Vladimirescu mozgalmát a görög bojárok elleni nemzeti felkelésnek tekinti.

Mi váltotta ki az Olténiából elinduló Vladimirescu-féle népmegmozdulást?

A fanarióta uralom idején a fejedelmek és a honi bojárok sűrű és nehezebbnél-nehezebb adókkal terhelték meg a parasztságot. Adóbehajtás többször is volt egy esztendőben és adót jóformán csak a parasztok fizettek. A moldvai fejedelem, *Ion Mavrocordat* (1714—1747) évente háromszor szedett adót a jószág után és számos paraszt inkább leölte állatait, mintsem adót fizessen. A bojárok, akik maguk is tartoztak jószágaik után adót fizetni, könnyű szerrel háritották át e terhet a parasztra, részint úgy, hogy nem írták össze jószágaikat (u. i. az adó behajtásával ők voltak megbízva), részint pedig úgy, hogy a maguk adójával is a parasztokat terhelték meg. Az adók 80%-át a paraszton hajtották be. A parasztok túrték egy ideig a basáskodást, aztán tömegesen kerekedtek fel és vándoroltak ki a fejedelemségekből. Ezren és ezren menekültek át a Dunán, a hegyeken és a Pruthon az adóüldözések elől. Egyedül Dolj megyéből 15 ezer ember vándorol ki egyszerre... 1760-ban a Havasföld valósággal elnéptelenedett és *Scarlat Ghica* fejedelem csak nagynehezen, mindenféle ígérettel bírta visszacsalogatni a világgáment parasztokat kis részét. De amint a parasztook visszatértek, ismét kezdetét vette a régi basáskodás és fosztogatás, úgy hogy a parasztook megint csak elvándoroltak vagy betyárnak álltak. Ilyen módon 1775-ben több, mint 10 ezer paraszt állt betyárnak. A *hajdukok* (ez volt a betyárok neve) az erdőben

tanyáztak s le-lecsaptak az utazgató bojárookra. Így reparálták ki a társadalmi igazságtalanságot.

Az 1821-es Vladimirescu-féle felkelésnek ezek az előzményei.

Külön oka van annak, hogy a forradalom épp Olténiában ütött ki és nem másutt. Földrajzi helyzeténél fogva Olténia korán belekerült az áruforgalom hálózatába. A közeli, fejlett cseregazdaságú osztrák Bánság s a többrendbeli osztrák megszállás a Havasföldön legelőször is Olténiát hódította meg a tőkés kereskedelem számára. Ennek következménye, hogy a parasztság kihasználása Olténiában erősebb volt, mint másutt.

A Vladimirescu-féle felkelést kisebb-nagyobb forradalmi megmozdulások előzték meg. 1805-ben a munkanapok miatt nagy a forrongás a parasztok között, 1819-ben és 1820-ban pedig egész falvak láznak fel a robot ellen. Ezek a lázongások jelzik, hogy a fejedelemségekben új társadalmi erő gyürkőzik: a parasztság, mely a 19. század folyamán keményen ellenszegül a bojárság tulkapásainak, sőt nehéz harcok árán engedményeket csikar ki tőle, az 1864-es és az 1917-18-as földreformokat.

A 19. század elején Tudor Vladimirescu gorjmegei kisbirtokos személyében politikai vezetője támad a parasztságnak. A tanult Vladimirescu 1821-ben kiáltványt intéz Havasföld népéhez. Ez a bibliáshangú, lázító irat világosan ki nyilvánítja az 1821-es megmozdulás osztályjellegét. A kiáltvány, amely másféle adózást és népképviselést követel, kifejezetten a bojárok ellen irányul. Vladimirescu „mind egyházi, mind politikai főembereink”-ről beszél, anélkül, hogy nemzet szerint különbséget tene a román parasztság kihasználói közt. *A. D. Xenopol*, a neves román történetíró is elismeri, hogy az 1821-es felkelési „szociális jellegű s egy elkeseredett nép forradalma elnyomói ellen”. E tény mellett bizonyít az a levél is, amelyet a Brasovba menekült bojárok intéztek az orosz konzulhoz, s amelyben elpanaszolják, hogy „a román nép felkelése nem nevezhető másnak, mint a szükölködők háborújának a vélt gazdagok ellen, nem pedig a nemzeti jogok fegyveres kikövetelésének.” — Vladimirescu kiáltványa felbolygatta az olténiai falvakat. A parasztok fejszével, kaszával, lándzsával, puskával, csapatokba verődve, hajduk-nótákkal az ajkukon indulnak a csokojok ellen. A pandurok (így nevezték a fejedelemség akkori hadseregét) csatlakoznak Vladimirescuhoz, s a Bucuresti felé vezető uton a parasztok úgy fogadják, mint a felszabadítót. A gorjmegeből kiindult forradalom egész Olténiára kiterjedt, majd átcsapott a Havasföldre is. A fellázadt parasztok fosztogatják a bojár udvarházakat, fát vágnak az urasági erdőkben, megtagadják a robotot, elhajtják a bojár teheneit, lovakat, fegyvert és pénzt rekvirálnak, fosztogatják az utasokat, sőt a templomokat sem kímélik, „... legfőképpen pedig a birtokosokra meg a bérlőkre viszkett a tenyerük”, jegyzi meg *C. Aricescu* 1874-ben megjelent könyvében. A nagybojárság főképp Brasovba menekült a nép bosszúja elől, egy részük azonban Bucurestiben maradt a kisbojárokkal, az u. n. „forradalmárokkal” együtt. Ezek a kisbojárok a nemzeti pártba tömörülve nagyban igyekeztek a VI.-féle felkelést a maguk javára kihasználni, olyan módon, hogy segítségével néhány reformot kényszerítsenek ki a nagybojároktól, akiknek a kezében összpontosult minden politikai hatalom. VI. 16 ezer főnyi paraszt és pandur hadserege Bucuresti előtt táborozik. A vezér tárgyalásokba bocsátkozik a bojárokkal és gyengének bizonyul. A bojárok néhány megbeszélés után megnyerik a maguk számára.

A ma?i szociális és nemzetiségi mozgalmak vonatkozásait érinti az az érdekes tény, hogy a VI.-féle mozgalom összetalálkozik utjában a görög nemzetiség *Ipsilanti* vezetése alatt álló mozgalmával, amely felsza-

badítani igyekezett Görögországot a török járom alól. Céljait tekintve e két mozgalom összefogása természetes lett volna, csak hogy a vezető osztályoknak sikerült ezt megakadályozni. Ipsilantinak szándékában volt megszüntetni az előjogokat, mindakét fejedelemségben, nyilván, hogy megnyerje a maga számára a népet és Vladimirescut, de társa *Jacovache Rizo-Nerula* a bojárokra gondolva lebeszéli tervéről. Ennek ellenére Ipsilanti Tárgovisteban harcot hirdet a demokratikus célokért, amikért VI. is küzd. A két rokonszándékú mozgalom összefogása mégsem lett valóság. Meghiúsította a mindkét táborban uralkodó bizonytalanság és tévovás, amik végül is Vladimirescu és Ipsilanti bukásához vezettek. Egyébként Ipsilantit az oroszok támogatták, imperialista megfontolásokkal és jó szemmel nézték a VI.-féle mozgalmat is. Látva azonban, hogy VI. nem a törökök, hanem a bojárok ellen fordul, (akikre az orosz hódítás támaszkodott) és mivel Ipsilanti táborában is akadtak bojárellelens törekvések, cserben hagyja mindkét mozgalmat, sőt ellenük támad.

A bojárokkal való megegyezés után VI. elkanyarodik eredeti céljától és igyekszik mozgalmát nemzeti mederbe terelni. VI. katonái a birtokosok védelmére kelnek. A tetejébe VI. kiáltványban szólítja fel a parasztokat az adófizetésre. A parasztok elhidegülnek tőle és elhagyják táborát. Így magyarázható az is, hogy egy maroknyi görög könnyűszerrel teszi el láb alól a tömegektől elhagyott vezért.

Az 1821-es parasztfelkelést tehát leszerelte a vezető osztály politikai ügyessége. A parasztság demokratikus követelései megfeneklettek, sorsa rosszabbodott. 27 esztendeig lappangott az elégedetlenség tüze a falvak mélyén, hogy ismét fellobbanjon az 1848-as forradalomban, mely Bălcescu szavával élve: „az 1821-es forradalom egyenes folytatása volt.” (K.)

TIBOROK ÉS TIBORCOK. Mai magyar kulturtörténelem: a *Színházi Élet*. Film és nő, könyv és író, színház és színész, bál és kozmetika, itt ezeken a hasábokon szinesednek tömegvalósággá. Elérhetetlenségükben így lesznek közkinccsek. Egy zseniális üzlet itt és így nyer a közönség vágyalmas áhítatában — kulturrangot. A Gerbaudtársadalom pletykaközlőnye a magyar középosztály kulturáliságát, kulturnívóját jelenti. Gerbaudtársadalom: a színész és a bankár, az aranyifjú és a flapper, a gigoló és a jampec, a tenniszbajnok és a bálkirálynő, a frakk és tiszti attila atmoszférája. Gerbaudtársadalom: mindenki, aki éli, nézi és áhitozza. Atmoszféra, mely a kispolgárt hipnotizálja, mely gyorsabb lélegzésre készíti a provinciálizmust, pletykaközlőny, mely a tiszabürgözdí nőgyeleti elnöknőnek bibliát jelent, hollywoodi reményt a lányának és jampecelket a fiának. Szemfényvesztés, üres léhaság, színesen csillogó veszélyes! tűz, mely az oktan pilléket és lepkéket gyógyithatatlan illuziókba ringatja és szárnypörkölésre csábítja. A Színházi Élet által közvetített Gerbaudtársadalom pontos szociológiai keresztmetszet, a középosztály színes haláltükre, a magyar élet antiszociális voltának egyik magyarázata és dokumentuma. Ahol a „társadalom”-fogalom helyét majdnem kiirthatatlanul elfoglalta a „társaság”-fogalom. ott a kultura törvényesen csak kosztümpremierré, zsurrá, banketté, bridzs-délutánná szinesedhet. Ez a kultura nem más, mint egy célnélküli, tartalmatlan társadalom „társasági” élete premier planban. Egy reflektorfényben szinesedő nagy nyilvános ház, melynek hireit, képeit, eseményeit, pletykáit elfojtott lélegzettel lesik és várják, élik és élvezik — a kívülrekedtek : a szürke mindennap, a vigasztalan lét, a porban fuldokló vidék Tiborcai, akik a frakkos Tiborok életét nézik és vágyják, káromolják és áhitozzák a Színházi Élet pontos heti feltalálásaiban. Tibo-